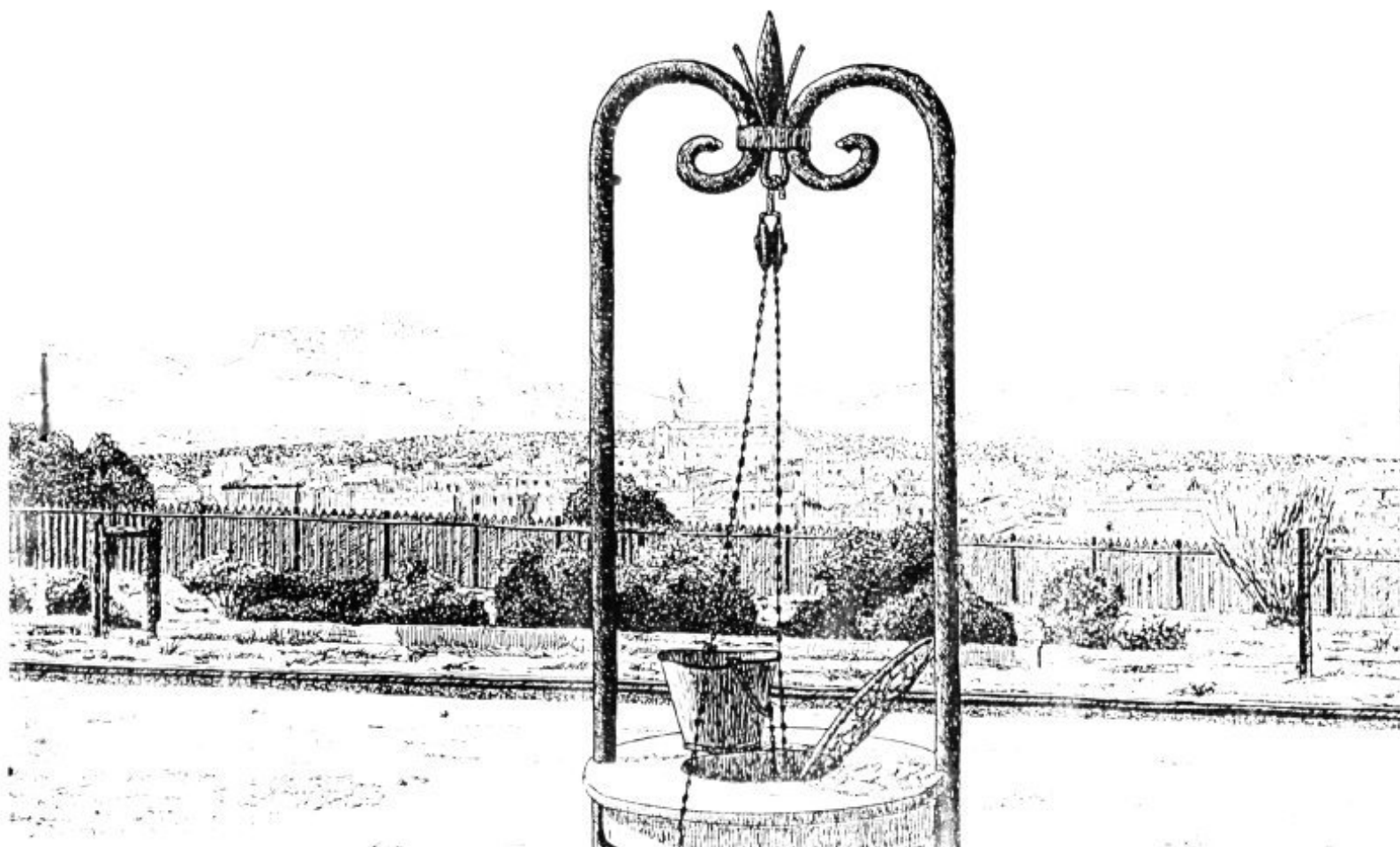

Flor de card

SANT LLORENÇ DES CARDASSAR

JULIOL de 1978

EDITORIAL

SI A LES ESCOLES PÚBLIQUES PETITES

En aquests moments, i en aquests darrers anys, Mallorca s'ha convertit en una illa on la meitat dels seus habitants viuen a una gran ciutat, Palma, orbe que es va engrandint massa i desproporcionalment en relació amb el reste del terreny i llenc.

En aquests moments, i en aquests darrers anys, la part forana de Mallorca, els pobles i barriades, s'han vist morir o es van morint amb la fuga dia a dia de llurs persones.

L'economia balear i l'economia espanyola és una economia de gran empresa que demana unes concentracions humanes per a explotar una mà d'obra assalariada, abans pagesa i artesana que no ha tengut quasi cap protecció al camp o poblet.

La política balear i la política espanyola és una política centralitzadora que ha fomentat, a través dels seus estaments aquesta concentració.

Així, ahir ens trobàvem que el mallorquí fugí a Ciutat: o bé encaptivat pel seu luxe formal; o bé, més greument, necessitat d'un pa per a omplir-se la boca. Avui, quan el mallorquí comença a estar tip d'aquesta macrocefàlia urbana deshumanitzadora, torna al poble, al manco per a dormir-hi o com a refugi, però segueix encara fermat a una font econòmica: la de la Ciutat, que al mateix temps és la capçalera dels serveis boròcrates, culturals i administratius que no tenen les petites poblacions.

-oOo-

Dins aquest ordre de coses, els periòdics de la part forana, no poden quedar-se ulls clucs davant una campanya que ja fa dos mesos porten dos professionals de l'ensenyament: campanya que demana la reapertura o permanència en els pobles petits i barriades de les escoles petites d'E.G.B. com un dels serveis bàsics que tota comunitat, per petita que sigui, vol i necessita per a la seva supervivència.

La nostra premsa comarcal du a terme solidaritzar-se i empenyer aquesta acció que denuncia el tancament de moltes esco-

.../...

.../...

les de Mallorca, només pel fet de no ser rendables a uns organigrames educatius que concentres les escoles a latres poblacions veïnes més grans i amb més possibilitats de cumplir la funció de fabricar homes per demà, més ràpida, uniforme i abundantment.

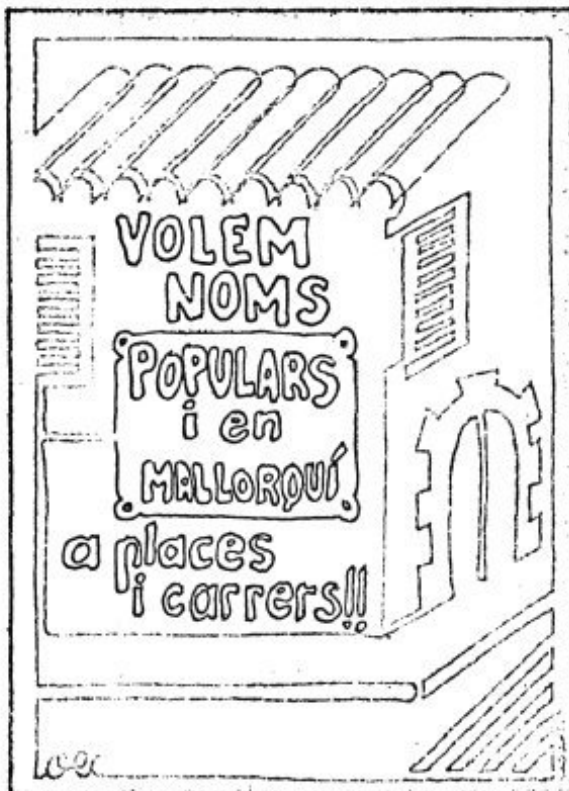
Les raons socials, psicològiques i educatives són concloents : necessitat d'uns serveis bàsics a cada poble (en aquest cas l'E.G.B.); necessitat d'unes fonts culturals pròpies a cada població; necessitat de que l'infant visqui arrelat al seu medi i no a un extern; necessitat que s'eduqui d'una manera personalitzadora afavorida pels petits col·legis i no per les grans masses d'alumnat que suporta una militaritzada o disciplinada gran escola.

Mantenir o tornar obrir la 1ª etapa d'E.G.B. en els pobles petits i barriades és la meta que també nosaltres defensam des d'aquestes ratlles; i al mateix temps feim crida i propugnam, dins tots els aspectes de la vida, fer tornar revivre econòmica i socialment els nostres pobles, cosa que l'Administració i el mallorquí afavoriran no lluitant a favor d'autopistes que ens aproximïn a un Son Dureta de Ciutat, sino fent uns hospitals forans; o no lluitant per uns exclusius serveis de forma

ció professional a Ciutat, sino per uns comarcals... I sempre, sempre, un màxim de serveis bàsics (E.G.B., metge, ...) a cada població per petita que aquesta sigui.

-oOo-

Aquest editorial ha estat publicat simultàniament a les revistes i dairis de la Premsa Forana, segons acord de la IV Trobada, a Felanitx.

Flor de Card

Introducció

BOSSES D'ARGENT

Potser és la por el que m'ha motivat a enllestir el present i rudimentari treball. El temor de que una activitat desenvolupada a la vila i, -altre temps important-, sols romangués, com foc colgat, dins el cap dels que la visqueren, dels quals, dissortadament, de cada dia són manco els qui poden contar-ho.

L'objecte no és altre, idò, que ventar, una mica i suaument la cendra per poder així observar el que encara es pot veure del vermell caliu gairebé, ja esvaït.

Evidentment el treball té unes limitacions ben determinades; potser la més important és l'esdevinguda per la llastimosa manca del domini de l'ús de la NOSTRA LLENGUA. Limitació molt greu però per ventura també una mica excusable per la imposició cultural i falta de normalització que encara avui patim.

D'altra banda la realització es limita a un intent de descripció d'una activitat desenvolupada en una vila rural -Sant Llorenç des Cardassar- des de l'any quatre fins que estellà el "Glorioso Movimiento Nacional".

Les fonts d'informació, i apart de simples consultes als documents senyalats a la bibliografia, són fonamentalment vives: el record, la parla de la gent entrevistada.

En quant a la transcripció, he intentat respectar completament el que la gent deia sense sortir massa del botador, seguint una mica el camí que ens deixà Mn. Alcover a les "Rondaies", malgrat alguns mots no constin en el "Diccionari Fabra". Així, per exemple, he deixat per bons els barbarismes (cantidad per quantitat, limosnero per bossa, supuesto per suposat...), ieismes (parei per parell, taiar per tallar, fuia per fulla...), pronoms (me, abans de verb, per em...), així com altres diccions incorrectes segons la normativa vigent però ben usuals en la parla de la vila (voure per veure, soldar soldar, dobbers per doblers, atlotes per al.lotes, deven per deuen, llavò per llavors, espanyada per espatllada, casi per quasi, an per al, homo per home...).

Potser no és de més afegir aquí una mena de vocabulari dels mots particularment usats en la realització de l'activitat.

Així:

Borràs: Borat de sosa hidratat, cristal·litzat en primes blanques llustroses, que s'usa per donar llustre a la roba amidonada i per soldar metalls. (Alcover. D. C-V-B).

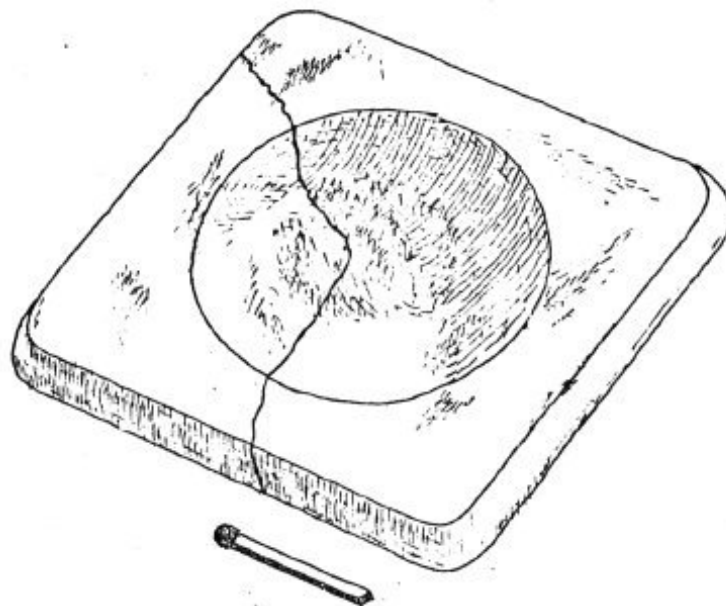
Borrassera: Pedra plana de marbre amb un clotet emmig, que les bosseres empen per fer-hi i tenir-hi el borràs. (Alcover. D. C-V-B.)

Bossa: Saquet manual de tela, de pell, de malla d'argent o d'altra matèria flexible, dins el qual es guarden

.../...

- .../...
- coses petites, especialment diners. (Alcover, D.C-V-B.)
- Caixó: Caixa relativament petita per guardar alguna cosa. Tenir caixó: dur molta feina de la fàbrica i donar-ne a fer a altres persones. (Alcover, D.C-V-B.)
- Cuquet: Fil metàl·lic (d'or, d'argent, etc.) enrevoltat en espiral molt estreta, formant aparentment un canonet d'anells sobreposats (Alcover, D. C-V-B.)
- Llumeta: Llum petit de petroli, de forma cònica en el vèrtex del qual hi ha el ble, i gairebé besant aquest hi té un canonet llargarut a través del qual es bufa. (Dels entrevistats)
- moneder: Bossa en es porten les monedes. Aquí cal diferenciar el moneder o "bosseta de plata" de la bossa o "limoanero" descrita anteriorment.
- Pellò: Partícula de metall (or, argent) resultant de retallar-lo molt fi; aquestes partícules s'empren per a soldar peces dels dits metalls. (Alcover, D.C-V-B)
- Perilla: (?): Dues cadenetes d'anells d'argent entrellaçades una amb l'altra. Unitat de treball mitjançant la qual cobraven les bosseres (...cobravem a tant sa perilla...) (Dels entrevistats)
- Tel: Llargària de teixit de xarxa amb l'amplària pròpia a què ha estat fabricat (Alcover, D. C-V-B.). Conjunt de "perilles entrellaçades. (Dels entrevistats).

No vull acabar aquesta mena d'introducció sense exposar el sentiment de gratitud i profund agraïment que sent envers d'aquestes persones entrevistades, que han deixat els seus quefers per recordar i contar coses d'antany. I d'una manera molt especial envers en Tomàs Bauzà i Caldentey per la seva ajuda, en la realització de les entrevistes.

del voltant

"An el llevant de Mallorca, dins una vall ignorada y monòtona hi ha un Cardassar. Allà hi he cullida la "Flor" qu'avuy vos present. Es humil, incolora y inodora, rasposa y rodetjada d'espines. No dona gran cosa més l'agre de la terra!

Potser aquests mots, extrets del pròleg de la primera edició de "Flor de Card" - contarella de la qual n'és autor el llorençí més il·lustre, Mossèn Salvador Galmés i Sancho-sols, bastassin per descriure el que era Sant Llorenç des Cardassar a primers de segle.

El m'imagin un poble petitó - 2370 ànimes (1)-, carrers tots, cases roges de pedra i terra, sòtil esquifit, puix poca cosa tenien per guardar-hi, façana amb portal rodó, de mitja canya, baix, ornat amb tortuosa soca de parra, i tres finestrons petits.

Gent sana, sofrida, riolera, amiga de peladisses, seure a la fresca i festes per a descansar. Pobre, de pobresa de roter que cada dia ha de gratar terra per tal de poder canviar suor per pa; de trenc d'auba fins a sol post.

Per a la dona, i llevat de dur la casa i pujar la barquera, pocs camins li devien quedar: els jornals temporers que sortien, compartir la barraca de càrritx del seu marit, o llogar-se per criada o dida (2) a Ciutat.

Potser, idò, la confecció de bosses i moneders de plata i or, representàs un cert alleujament per a mestresses, madons i madones establertes a la vila puix les permetia quedar a caseva, realitzant un treball no massa feixug i, malgrat el jornal no permetés gaires dispendis, sempre podia ajudar, una mica, a les despeses de la casa, en un temps on es comprava a dècimes, vellons o billons, i algunes, clares, vegades amb pessetes i duros.

D'altra banda, i de la relació de batles dels primers vint-i-cinc anys (3), gairebé es pot deduir una vida municipal no gens estable. Inestabilitat pròpia d'un poble jove, just acabat de nèixer com a vila independent de Manacor el tres de juliol de mil vuit-cents noranta-dos; i potser també influïda per la manca d'un cacic determinat i fort com passà a altres indrets. A Sant Llorenç, poc més poc manco, tothom devia ésser igual de pobre i qualsevol podia aspirar, idò, a capitost ja fos sota la bandera de lliberals o conservadors, pobres o rics, explotats o explotadors, uns o altres.

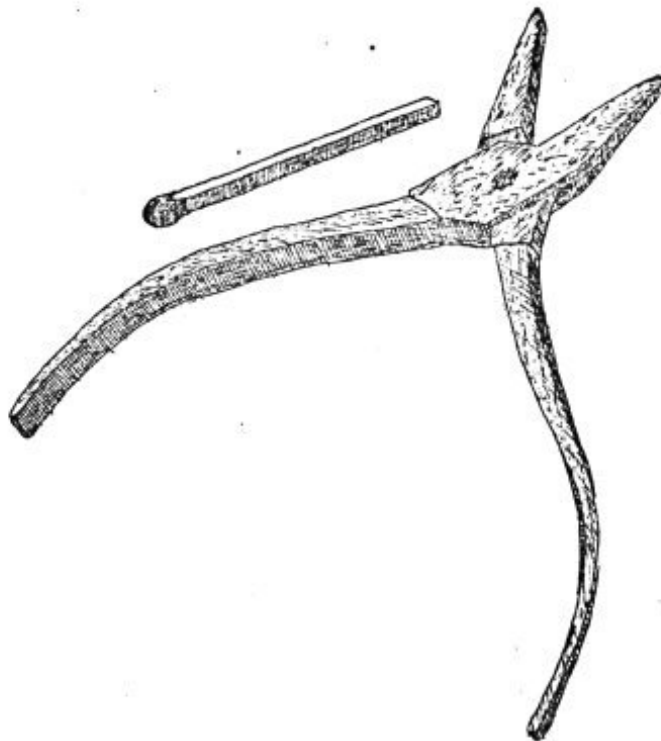
.../...

.../...

Aiximateix, l'església -de molt de temps ençà mai no allunyada del domini social- també devia jugar-hi la seva bona base. I precisament fou un vicari -l'artanec Mn. Sebastià Lliteras i Terrassa (4)- qui va fer materialment possible l'arribada a la vila d'aquesta activitat, avui perduda.

Figura, la de Mn. Lliteras, potser ben digna de recordança, car a part de instaurar aquesta activitat, antany important, també va fer posar el rellotge, que encara avui hi ha, en el campanar. I de segur, entre una cosa i l'altra, es degué guanyar alguna fregada de la gent dominant, puix devien considerar que havia fet pujar els jornals -hi havia altra cosa a fer-i es podien controlar les hores.

I així, potser cavalcant sobre pobresa i política de poble, començà i es desenvolupà a Sant Llorenç la realització de bosses i moneders de malla d'argent i or, que gairebé durà fins que estallà "el moment". Activitat, d'altra banda, no exclussiva de Sant Llorenç, realitzada aiximateix a altres contrades de l'Illa.

testimoniis

L'AMO EN RAFEL DE SO'N MITJANADA

"Quan va començar?, sa meva germana, que està en es camp Redó, va ser sa primera de Sant Llorenç que va fer bosses, antes de fer-ne a Sant Llorenç va anar a Manacor a aprendre-ne. Quan varen venir unes al.lotes per enseyar aquí ella ja feia feina a canostra.

Qui ho vammoure?, me pareix que va ser es vicari Lliteres, sí es vicari Lliteres... i varen venir aquestes, o ja xerra això!, (gem), es vicari Lliteres va ser es qui va moure de dur feina d'aquesta aquí a Sant Llorenç per motui de que... (gem) a Sant Llorenç hi havia una bona cantidad d'at.lotes joves que se n'anaven per Palma a fer de criades i dides perquè no hi havia res pre gonyar dobbers i se n'anaven a Palma, i a Palma gonyaven set o vuit pessetes amb so mes... i supuesto que va sortir aquesta feina va pensar d'introduir-ho aquí, a Sant Llorenç, i d'aquesta forma va començar.. i es qui col.laborava amb ell que va ser qui se'n va cuidar, me pareix, de dur aquestes at.lotes de Lloseta, perquè a Lloseta ja en feien, a enseyar aquí...i ensenyaven a ce mestre Tomeu Capirró, aquí on ara està es batle.

Quin any va començar?, jo devia tenir...en aquest temps jo devia tenir...guany de nou anys en es meu germà i ell devia gonyar de sis o set a s'altre, que morí...vaig nèixer el noranta... hi havia es vicari Lliteres... jo devia tenir catorze anys, l'any quatre (...). Es vicari Lliteres se n'ha d'anar!, i se'n va haver d'anar...n'hi va haver que se'n varen cuidar de posar... li deien un caixó que era aon repartien es cuquets i com que les duien dins un caixó les deien des caixó, i n'hi havia a ca ses Mariaines, i n'hi havia a ca mestre Tomeu Capirró, i n'hi havia a unes quantes cases... i llavò ses perles de Manacor, de sa fàbrica veia, també posaren una representació, i era sa que duia més força, sí, sa meva dona, quan jo me vaig casar... i això va acabar en sec, això se va acabar amb una setmana, devia ser l'any devuit, va durar... ja vos dic, sa meva germana duria es comptes més clars...(...), ses que gonyaven tres pessetes diaris, fent una vetlada molt llarga, ja es podien donar per satisfetes...

Aquí hi ha una ratjoleta, que ara sa ratjoleta...perquè soldaven amb un llumet de petroleo i amb una manxeta, vaja!, amb una pera, amb una pera de goma manxaven, i tenia un tubet que donava aquella llengueta, aquella llengueta de foc(i), a damunt una ratjoleta que tenien ho componien...i posaven per soldadura, per soldar... que li deien, que li deien, que era com a... borràs!, una piqueta de marmol, sa borrassera... sa llumeta no, ja està espanyada, amb una podreta i així fonien
.../...

.../...

es borraràs...

Despuès de ses bosses feren cadenata, na Sureda en feia ,
era sa darrera, feien cadenetes de plata..."

SA MESTRESSA ANTONINA BUSCA

"Sí, vaig fer bosses, vaig fer limosneros, vaig fer or ne-
gre, cadeneta... de tota classe en vaig fer, bosses petites i
bosses grosses: i... empleavem una cosa que se deia pellons ,
per soldar, i amb unes estanaietes enganxavem, tancavem s'ansa
posabem borraràs a damunt..."

Quin any?, mira, en tenia deve's onze, ara en tenc setanta
nou... amb unes que les deien ses Caterneres varem ésser de
ses primeres... aquestes at.lotes mos ensenyaven en tres tur-
nos, m'entens?, un turno, quant en sabien un poc un altre tur-
no, anàvem a ca mestre Tomeu Capirró... es primer taller va
ser allà, a ca L'amo'n Tomeu, va manar aquestes at.lotes per
ensenyar-mos de fer bosses, m'entens?; en tenia onze, en fa
seixanta-nou, pots posar,... i vaig ésser des darrer turno ,
pentura feia dos mesos que havien obert es taller.

Tallers?, si..., en Corrió, casat amb una Menuda, posà un
tallé, allà domés anavem per aprendre-ne, hi anavem aiximateix
a entregar, hi havia lo que deien una caixa; hi duien es pa -
quets mos donaven es cuquets pesats, hi havíem de pagar lla-
vò segons faltava... també en varen dur un de ses perles de
Manacor, a ca na Mosca també en repartien de feina, però no
era d'aquí.

Quan va acabar?, jo de casada n'he feta molta, encara lla-
vonses varen dur cadena...i jo tenia dos al.lots, a bon comp-
te!; lo darrer que vaig fer va ser cadena. S'or?, varen es-
tar bastant de temps, jo a n'això no ho sé, era un or negre.

Com pagaven?, per teles, anava a tant sa perilla, sa peri-
lla eren dues fileres, però...eren més amples o més estretes,
feiem aquestes teles i llavonses les fagiem, no se coneixia
gens...feiem anelles de, n'hi havia una que se deia extra i
eren ses més petites de totes, més cara com se suposa, com
més grossa més barato era..."

SA MADONA JOANA DE SO'N PERDUT (5)

"Que posen es nom de sa persona?... què vols sobre?, bé ,
meam preguntem...jo feia bosses de...son pare de na Vellaca
era un germà seu, ell era Corrió i ella Menuda i anavem a fé
feina a caseva, qu'és en aquest cap de cantó que hi devora
c'an Tòfol, saps?, aquella casa amb aquella llimonera, idò

.../...

.../...

aquí...jo tenia deve's devuit anys quant feiem bosses i erem jo, na Dameta, llavoneses na Vellaca i llavoneses, s'altra era na Francisca Fonta, sa madatra d'aquesta Ferrés; noltros quatre feiem feina allà...sa llumeta?, no, tot heu varem tirà, sa tauleta la tenc dinc es corral...era una tauleta...i teniem un llum amb una manxa i aquestes manxes se varen tear de no fer feina, i era pe's llum, per soldar, i llavoneses teniem aquesta daixona, sa borrassera que hi posavem es borràs, aquí hi és, i això estava tot dins sa tauleta...i heu feia darrera sa porta perquè si feia una bufada de vent, tot d'una me pagava es llum...hi posavem es petroli dedins i el tanquem amb guies; ni havia que heu feien amb manxa i n'hi havia bufant, jo no n'hi he fet mai bufant, heu feia amb sa manxa, i te feia allò, i llavoneses quan deixonava teniem una cosa aposta i llavoneses ho soldaves i llevoneses heo deixaves una estona perquè cremava i llavoneses li posaves ses anelles amb unes estanaietes...però així, sense res no se pot descifrar. Sa primera passada, ja mos donaven una cosa aposta, perquè feiem com unes teles de vint-i-cinc perilles, se feien perilles, i per començar es tel mos donaven una cosa aposta, que ja estava començat i llavoneses ho deixavam a sa madona d'allà però mos ho deixava. No, no en teniem, mos ho deixava i mos deia vint-i-cinc perilles, o cinquanta, o cent si heu volien molt ampla perquè en feien limosneros; saps qui en té un?, na Pisqueta, li va comprà fet...i cada dues passades era una perilla i mos donaven lo que valia a tant sa perilla, així com mos deien... n'hi havia de petites i de grosses, dos o tres tipos d'anelletes.

Or?, no d'or no en vaig fer, però n'hi havia que en feien.. na Francisca Regalada en feia, però no és per aquí, es Maleté també en feia, era un atlotell; ses caixes venien de per amunt, de Palma me pareix que les duien...no, no n'he fet mai d'or. No, no era un de tot sol que en duia...sa mare d'en Violí també en tenia un de taller, na Barbara Cabrera d'es carrer d'Artà...

Com va acabar?, quant va començà es tallers de brodats, jo tenia devuit anys i ara en tenc setanta-dos...no, es temps d'es moiment no duien res fiet; saps que feiem?, filavem i es pardenyes...però encara n'hi havia qualcuna que en feia, sa darrera va ésser na Catalina Sureda, que ara està per xile...

De perilles en feiem trenta, o quaranta, o cinquanta, se gons sa tela, sacons s'amplari, cada dia...no, ja no me recorda a com ho pagaven...no ho sé, no en sé gaire de lletgir... no sé res més, no et puc donar gaires explicacions...

MADONNA MARIA VELLACA

Sa madona Mosca tenia un caixó...posaven, cobravem i tornavem a cercar-ne; en Tomeu Sanet també en tenia un...

Vaig fer bosses fins que vaig tenir desset anys, en digué fer vuit anys a lo menes, sempre a ca sa tia Menuda, i ara record que sa mare d'aquests Polvos en feia a ca mumare amb n'Aina Castella, i jo era una nina, n'Aina Castella que se va morir i na Saletes d'en Polvo; vaig començar an es vuit o nou i llavò vaig fer brodats...

Què gonyavem? poquissim, poquissim, no me'n record, tot lo dia... en aquell temps se va vendre Sa Coma, hi havien posat una fàbrica de llet condensada, i li deien de ca n'Orlendis...

Es temps de sa guerra?, res!, lo darrer que se va fer era cadeneta, varen tornar dur es caixò, nd Parrina va dir que en feia, però res...ses espadenyas mos feiem si en voliem!; amb una setmana se va acabar sa feina; ja te dic...

D'or jo en feia; ja feia un parei d'anys que feiem plata, les feiem ben igual que ses de plata,...a sa ratjola posaves s'anseta que s'havia closa i es pello; amb so llum, primer amb so bufador i después, no sé quin temps però, amb manxa; i aquest llum feia aquella claró i feia una llamarada llargaruda, tu li posaves, veus...primer sa ratjola i aquells pellons quedaven fusos, però llavò les tornaves posar, a poc a poc, a cada un perquè puedàs més tancada...i per voure si ses anelles s'havien soldades ho miravem i si n'hi havia cap de cremada la tornavem fer; i llavò ho feiem net quant ho havien d'entregar, amb un poc d'aigo i vidriol, un suc molt delicat; un parei de gotes de vidriol perquè hagués cremat ses mans; li posavem dedins i el treies, el fregaves un poc i el tronaves posar amb aigo,...quedaven monissims...

Feiem borraràs, unes pedretes que hi havia com a parafina no més és que era fort, com a pedreta; una pedreta bona de picar i la picaves, teniem un mac com a de mar, que fes redó abaix, i res;...ho picaves dins una borrarassereta, que feia un clotet així, una retjola així de grossa feia un clotet a's mig; hi posaves allò i amb aquella pedra ho picaves i el remanaves ben remanat, i amb una miqueta d'aigo, allò ben remanat, quedava una cosa blanquinosa, i això era es borraràs; per totes ses botiques ja en venien!...

A sa madona Menuda a's caixó li duia, me pareix, un tal Pomar de Palma, que tenia cosa d'això de plateria...

Na Sureda sempre en va fer a caseva, i jo també!...moltes!, totes ses dones joves que no anaven a foravila feien bosses; no hi havia res pus!...

.../...

.../...

Sí, encara n'hi havia de dides, per gonyar un duro cada mes deixaven es seu, però n'hi va haver menos...

MADO MARGALIDA FERRERA (5)

Vaig començar quan tenia quinze anys, i ara n'he de fer vuitanta-tres, es dissabte de Nadal; sí, vaig ésser de ses primeres; de ses primeres, no, de ses segones perquè ses primeres anaren a aprendre-ne, varen venir unes atlotes de...., de Lloseta per ensenyarles i jo no hi vaig anar, llavò quan en feien ses ensenyades de Lloseta, llavò vaig anar a una d'aquestes....

Quan va començar?, quafi jo vaig començar feia poc tems que en feien..., per aprendre-ne varen haver de menester tres mesos, ses primeres, aquestes de Lloseta, en ses de Lloseta; llavò ses que n'apreniem, en més poc temps ja en sabiem, però... han de tenir bona vista!,...han d'ésser joves, jo, ara, ja no podria, en sabria!, però me pareix que me faltaria vista ... No, a jo me va ensenyar sa dona de Salomó, al cel sia, tots dos ja són morts na Bet Garrida hi va anar de ses primeres, i qui més hi va anar de ses primeres?...no ho sé, totes deven ésser mortes...jo hi vaig anar llavò uns dos mesos, però, no venia un dia...; a lo menos les han de tenir an es quinze anys me pareix, bona vista i esma!, sí.

Qui ho va dur? sí!, tothom ja és mort...això va ser un vicari que teniem, d'Artà, que mos ho va dur an això...ah!, perquè ses atlotes de Sant Llorenç fessin feina i gonyassin, per això... abans de dur això?, anavem a jornal!, a espedregar i tot! onsevulla, per So'n Crespí i Bellver i, que sè jo?... i no en sé cap d'aquestes, totes deven ésser mortes... a Palma a fer feina?, sí, llogades per criades, moltes...i ara que vols posar aquest negoci?...que vol ésser?, un escrit?, idò això; anava molt bé...

Sí, llavò gonyavem; llavò jo, mos donaven uns limosneros a fer i, mos sortia a pesseta cada dia, i en gonyar una pesseta cada dia, ah!, esteiem alabades ferm!... tela, fent tela, perquè es limosneros se feien fent tres teles, una a cada part i una a's mig, igual que ses bosses de plata, però grosses... n'hi havia pocs de limosneros, de limosneros n'hi ha poques que en tenguin... No, jo feia feina a canostra, quan quan en vaig sebre, i me donaven feina a canostra...en vagi fer molt de temps de ses perles; es Sr. de ses perles, llavò quan sa cosa va estar entussiasmada, va entrar; venia aquí, a Can'Corem, aquí on esteia na Marineta, en pau descans; cada dilluns venia es Sr. de ses perles a dur-mos feina...Per començar?, mos donaven una fuia, tant d'amplari i tant de llargari, i mos ho apuntaven, mos donaven una plagueta i les feiem de sa mida que mos deia... ja teniem un començament

.../....

.../...

fet i feiem perilles, una perilla eren dues passadesii... teniem un ferret foradadet i començavem sa plata en aquest ferret...si ho volien més ampla afegiem a's començament, es començament era plata retuda, ja no servia per dur-la a s'embarg... vaig fer molt de temps d'or, puc dir que tenc sa vista espanya da per això... en haver acabat ses bosses, ho tornavem obrir i ho entregavem, es començament quedava aquí... pagavem a tant s'unça si mos faltava res... Sí, totes ses que feiem feina a caseva havien de tenir un parei de perilles per començar, les havien de tenir... pel comencen de lo que donen i llavò ho descompten quan ho pesen; fatten tants de grams, idò les descompten, perquè diven, he fet un començament i falten tants de grams.

Quin any va acabar?, ja ja era casada, de casada en vaig fer pero molt poc temps, perquè llavò, en Nofre, son pare, me ve ensenyar de ripuntar espardenyas i ja no vaig poder fer bosses

No ho sé, ara jo sols no sé ningú viu de ses primeres que en varen aprende, no ho sé... ses primeres que en varen fer van ren anar a aprendre-ne a ca mestre Tomeu Capirró, me pareix que devien ésser sis o set... i llavò aquestes n'ensenyaren a tot Sant Llorenç que en va voler... i en feia casi tot es possible, igual que ara es brodat... igual que ara es brodat, ben igual; caixons, deien, na fualana ha duit un caixó i ses atletes anaven a veura si era més cara sa plata, anaven an es caixó nou... saps qui va venir aquí amb un caixó?, idò na Maria Corema, sa mare de na Corema d'en Coves, la coneixes tu?, esteia llogada a Palma, va venir amb un caixó, son pare, a dins es corral, li va fer un quartet per despatxar, i ara pensa!, llavò se va casar... i pensa, miara quants d'anys fa..., n'hi havia molts, sa mare d'es Garrit també en tenia un, n'Aina Maria Garrida, però també es morta... llavò, quan va venir es Sr. de ses perles això de caixons i caixonets se va despatriar; sí llavò aquell s'ho va fer seu... venia cada dilluns carregat de plata, ja és mort... de ses Perles de Manacor, pagava més car i en va tenir més que no en va voler... i no sé com ha acabat perquè llavò jo me vaig casar...

Ara en tenc vuitanta-tres i me vaig casar a's vint, n'Aina Mitjanada va ser de ses darreres, aqueixa deu tenir tots es xirmes... n'hi havia que no en tenien de borrassera se ginya - ven dins uq plat, dins un platet...

Si que hi esteiem contents d'aquest vicari, però n'hi havia que no hi esteien... ah!, jo no ho sé, però n'hi havia que no el volien, que no volien que ho hagués posat a n'això, es rics, es que tenien jornaleres les feia nosa això, és per això que no vilien que ho posàs... i es rellostge que mos va posar aquest tot, era una monada aquest homo... no, no me recorda qui era que no el volia, ja deven ser morts...

conclusions

TÈCNICA :

El primer que s'havia de fer era aprendre-ne al costat d'una que ja en sabés. Després, una vegada començava a dominar la tècnica, les passes a donar eren preparar les eines escaients i realitzar la tasca. Veiem-ho per parts.

PREPARACIÓ:

Agafar el borràs, trocetjar-lo ben petit i després amb un a pedreta a cullereta i aigua fer la pasta dins la borrassera.

Asseurer-se a una tauleta, i just al davant col·locar-se una rajoleta qualsevol.

Agafar els pellons, i amb unes tisores, trocejar-los de manera que quedin trocets ben petits.

La llumeta, aiximateix avinent, ja ha d'estar ben carregada de petroli; just arlanvora, les alicates.

La tauleta és petitona, tot és a l'abast, podem començar.

REALITZACIÓ:

Agafam el cuquet i anam tallant cada volta, així van quedant les ansetes fetes. Les enfilam, una amb altra, i amb lleugera pressió, amb les alicates, les anam cloent una a una.

Ja tenim una tira feta, ara en feim una altra, però, també lligada a la primera. Quan aquesta segona tira resta lligada i tancada, posam totes les obertures girades cap al mateix vent sobre la rajoleta. A cada obertura s'hi posa un trocet de pelló i una mica de borràs; amb sa llumeta, bufant a manxant segons el gust de cadascú flamarejam la pasteta, i així queda saldat. Si, per casualitat, alguna anseta no es salda bé, la canviam i després tornarem la dolenta al caixó.

I així, una tira rera l'altra anam fent el tel de trenta, quaranta, o seixanta, o de les perilles que ens han demanat.

Els tels s'acaramullen; el dia abans de l'entrega, esl feim ben nets, amb aigua i vidriol; demà, i procurant no hi manqui ni una anseta, els portarem al caixó i cobrarem la soldada.

SOCIAL:

Potser profunditzant una mica mitjançant un anàlisi de con-

.../...

.../...

tingut, es pot treure una conclusió destacable i reductible en un sol mot: pobresa.

Algunes entrevistes ens mostren una retxillera a través de la qual es pot deduir la repercussió social d'aquesta activitat: Lliteras, i l'altra, els "rics", malcontents perquè trobaren certa limitació; al cap i a la fi, potser per això Mn. Lliteras se'n va haver d'anar de la vila.

D'altra banda no cal ésser gaire espavilats per adonar-se'n que l'activitat en sí no era més que una altra mena d'explotació, puix els medis de producció restaren en mans dels argenters ciutadans o del Sr. de les Perles, fins al punt de, a vegades, donar la feina començada. I hem de creure i pensar que, apart que els enviassin a demanar, portaren aquí els caixons perquè els resultava més rendable que a altres indrets.

Pobresa. Explotació. Certa lluita pel poder.

notes

- (1).- Dada del "BOLETIN OFICIAL ECLESIASTICO, 1904-1905" que es troba a l'Arxiu Parroquial de St. Llorenç
- (2).- Denigrant funció desenvolupada per algunes mares llorençines i bellament descrita per Mn. Salvador Galmes a la seva obra "La vida" (1913). Es pot trobar formant part de "Novel·letes rurals" Col. Les Illes d'or (Mell, 1953)
- (3).- Relació de batles de St. Llorenç durant els vint-i-cinc primers anys de Segle. Junt al nom es posa la data del seu nomenament, a vegades -si no es posa el dia- aproximada. Font: Llibre d'actes de l'Ajuntament de St. Llorenç.

1900 - D. Antonio Femenias Femenias
 11.01.1902 - D. Guillermo Bauza Sureda
 10. 01.1904- D. Bartolomé Umbert Cabrer
 01.01.1906 - D. Antonio Riera Riera
 1909 - D. Pedro José Nadal Pascual
 01.07.1909 - D. Gaspar Riera Ferrer
 01.01.1910 - D. Antonio Riera Riera
 18.02.1911 - D. Antonio Alemany Sancho
 02.1914 - D. José Jaume Planisi
 26.02.1916 - D. Antonio Gelabert Brunet
 03.10.1916 - D. Bartolomé Sureda Massanet
 20.03.1917 - D. Miguel Femenias Nadal
 28.04.1917 - D. Antonio Gelabert Brunet
 24.02.1918 - D. Francisco Tous Genovart
 01.04.1920 - D. Miguel Femenias Nadal
 01.04.1922 - D. Andrés Femenias Pascual
 10.1923 - D. Juan Antonio Femenias Bauzá
 18.04.1924 - D. Jaime Santandreu Riera
 02.1925 - D. Antonio Sancho Gelabert

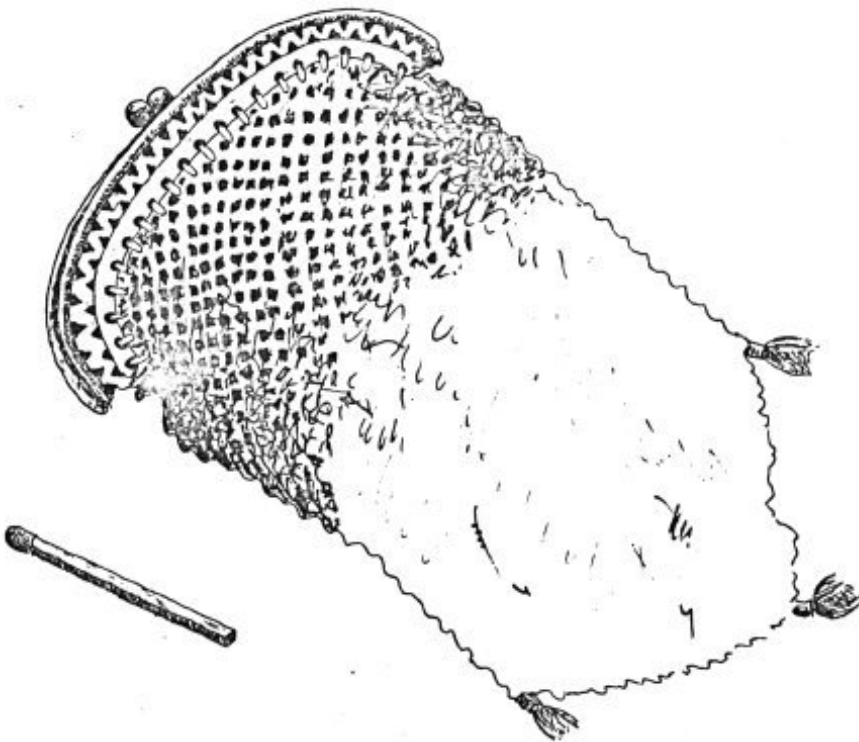
- (4).- Per situar bé els límits cronològics de l'activitat, convé saber els anys en que Mn. Lliteras desenvolupà el càrrec de Vicari de Sant Llorenç -aleshores dependent de Manacor, car fins a l'any 1.913 no es constituí en parròquia independent-. En el "BOLETIN OFICIAL ECLESIASTICO, 1904-1905", pàg.66 es llegeix: "Sebastianus Lliteras Terrassa, Vicarius ab anno 1904", el que dir que a l'any quatre ja ho era.

.../...

.../...

Després, consultant els llibres de registre de baptis - mes i noces, es pot deduir que el seu nombrament, o mi - llor la seva tasca com a vicari llorençí començà entre els dies nou i catorze dè octubre de I.904 i acabà en - tre el setze i trenta de desembre de I.909. Arxiu Pa - rroquial.

- (5).- Sòn noms suposats, puix els entrevistats mostraren cer - ta reserva - sense demanar-ho - sobre la publicació dels noms vertaders.

bibliografia

En la realització d'aquest treball foren consultats els següents llibres:

.Llibres Sagramentals:"BAUTISMOS" nº 4 (1897 a 1913)

"MATRIMONIOS" nº 7 (1899 a 1919)

.BOLETIN OFICIAL ECLESIASTICO" 1904-1905" (Amengual i Muntaner Palma, 1904) - Es troben a l'Arxiu Municipal -

.DICCIONARI CATALA-VALENCIA-BALEAR". Alcover-Moll. (Gràfiques Miramar, Palma-1968 - Gràfiques Instar, Barna-1969)

.DICCIONARI GENERAL DE LA LENGUA CATALANA". Pompeu Fabra, (A. Lòpez Llausàs-Editor, Barna-1974)

."DICCIONARI CASTELLA!CATALA". Francesc de B. Moll. (Editorial Moll, Palma-1977)

.DICCIONARI DE SINONIMS I ANTONIMS". S.Pey Estrany: (Editorial Teide, Barna-1970)

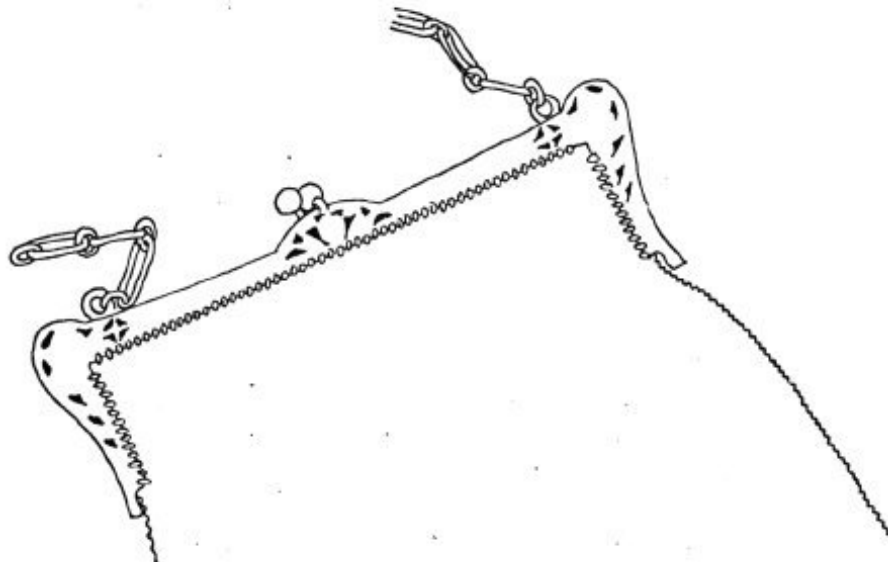
."GRAMATICA CATALANA". Francesc de B. Moll. (Editorial Moll, Palma-1975)

."ELS VERBS CATALANS CONJUGATS". Joan B.Xuriguera.)Editorial Claret, Barna-1977)

."FLOR DE CARD", nº 24. Publicació del Club Card de Sant Llorenç des Cardassar, 1974.

Sant Llorenç des Cardassar

maig de 1.978

BATEC

- Dia 1.- Es Partit Comunista de les Illes parlà a sa Sala Ri-gal a una trentena de persones.
- Dia 6.- Sa banda de cornetes i tambors han anat s'Illot.
- Dia 7.- I l'endemà a sonar a ses festes de Sa Calatrava, de Ciutat.
- Dia 8.- Sa banda de música també ha anat a Sa Calatrava.
- Dia 21.- Ha començat es campament Parroquial a Sa Duaia.
- Dia 25.- També ha començat es des Centre d'Esplai a Cala Sequer
- Dia 28.- Avui en es Castell de Bellver de Ciutat hi ha hagut s'acte de lectura de concessió i s'acte de constitu-ció solemne del Consell General Interinsular.

g. quina i j. rosselló

EL TEMPS

f. umbert

- Pluja Dia 6 cau una xafegada d'aigua i granís com una avellana
Hi va haver devers 16 l. per m².
- Boira Qualcuna de poca importància els dies 17 i 23.
- Tempesta amb llampecs Una, el dia 6.
- Humitat relativa mínima Dia 14, entre 30 i 35%.
- Dia més calorós El 15 amb 36°C.
- Nit més freda Dia 7 amb 13°C.
- Vent Ha bufat poc, devers 3.500 Km. de recorregut en diverses direccions.

IV TROBADA DE PREMSA FORANA

El dia 17 de Juliol es celebrà a Felanitx la IV Trobada de Premsa Forana. Si va dir ver hem de reconèixer que va ser un poc magra: els dos bolletins dels teleclubs que havien solici-tat l'assistència no comparegueren i tampoc el Perlas i Cuevas (que ja havia excusat la seva no-assistència), el Manacor; el Bellpuig i l'Apostol i Civilizador. A la fi, idè, sols erem el Dijous, el Felanitx, el Flor de Card, el Sóller i el Vora Mar. No ho sé que farem!.

Abans de tot anèrem a veure un exposició que, sobre la Premsa Forana, havia muntat el Felanitx (Si no hi ha res de nou la duren a Sant Llorenç per les Festes) i després a omplir la panxa.

Tot seguit començarem la Trobada, o millor dit, xerrada de la que resultaren els següents acords:

- Vot de censura a les publicacions que, sens haver avisat, no acudiren a la Trobada.
- Aprovació del borrador d'Editorial.
- Resolució de fer una entrevista conjunta a la persona adequa da sobre l'aspecte econòmic de l'autonomia. Se'n cuidarà En Pere Orpí,
- Convinença de fer la següent Trobada a Sóller el primer Diu-menge de Setembre amb tots els col.laboradors de les revis-tes. Anirem a Ciutat i després, amb tren, a Sóller i en tram via al Port. Més que Trobada seria una Diada.

DARRERA PLANA

FLOR DE CARD

Bolletí-revista del Club Card. Sant Llorenç des Cardassar.
 Juliol de 1978. Número 23. Dipòsit legal: 765-1973. Edita el
 Club Card. Domicili: Carrer Major s/n. Director: B. Domenge A.

INDEX

Portada	Josep Cortès
2	Editorial..... Premsa Forana
4	Bosses d'argent .. Entrevistes .. Tomàs Bauçà
	.. Dibuixos Josep Cortès
	.. Mecanografia . Elisabet Nicolau
	.. Texte Guillem Pont
19	Batec - Temps - Premsa Forana ... Guillem Quina
	... Joan Rosselló
	... Francesc Umbert
	... Josep Cortès
20	Darrera Plana

NOTA

Els articles apa-
 rescuts en aques-
 ta revista sols
 expressen l'opinió
 dels seus propis
 autors.

F.de C.

Francisco Umbert Perelló

CA'N XESC

Reparaciones Eléctricas del Automóvil

c/. Clavel, 20 — Teléf. 56 90 67

SAN LORENZO (MALLORCA)

LA EQUITATIVA

assegurances

ALFA

màquines de cosir

BERNAT POLIT

Cardassar, 17

AUTO - ESCUELA GILI

DIRECTOR: PEDRO GILI TOUS

C/. Gran Via, 42 - Teléfono 56 22 31

ARTA (Mallorca)

Comunica a sus clientes y amigos
 que dispone de un extenso
 surtido en vestidos

PRE-MAMA y vestidos bautizo,

canastillas,

cunas y

colchas

RECIEN

NACIDO.

T/. 552124

ELECTRODOMESTICS

I

FONTANERIA

ORDINAS - FEBRER

Major, 22 - T. 569100

DISTRIBUIDOR OFICIAL